

N E M Z E T I T Á R S A L K O D Ó

December 12dik napján 1837.

PÁRTOK AZ EGYESÜLT ORSZÁGOKBAN.

(Kütfő: Society in America. By Harriet Martineau. Lond. 1837.)

A' legelső úri emberek (gentlemen) kik az egyesült országokbai érkeztemkor, partra szálltam után kevés minútákkal megköszöntének, haladék nélkül tudtomra adák, hogy szerencsétlen crisiskor érkezém; hogy az ország intézetei, mi előtt visszatérnék Angliába, romokban leendének; hogy az egyengető szellem dúlja a' társaságot; és hogy az egyesült országok egy katonai önkény szélén állanak. Ez annyira egyezett azal a' mit otthon gyermekségem óta ottan ottan szoktam volt hallani, hogy korán sem háborodtam úgy fel rajta, mint ama' tapasztalás nélkül tettem volna. Rendes vala az is; hogy Amérikát olly igazán Anglia leányának találám.

Gondoson nézegeték mindenfelé, minden útaimban, míg Washingtonba érkezém, de a' kényigazgatásnak semmi nyomát nem láthatám; annál kevésbé katonáinak. Ha a' tiszteket 's cadetokat West Pointban, némi nemzeti örserget egy gyakorló napon Saugertieben felebb a' Hudson mellett kiveszem, semmit sem láttam a' mit katonáinak nevezhetnék 's tisztek, cadetok nemzeti katonaság mind teljesen ártatlanoknak látszának

minden szándékban, hogy a' kormányt magukhoz ragadják. Washingtonban bátorkodám világositást kérni a' most élő legtiszteltebb ország emberei egyikétől; ki mosolygva mondá, hogy az ország „crisisben“ van ötven év óta, 's abban lesz még vagy ötven évig.

Ez az értesítés vala vigasztalásom napról napra mig eléggé megismerkedvén az országgal, nem vala többé szükségem illyes gyámolra. A' felebb említetthez hasonló joslátok olly gyakran tétetének, hogy könnyü vala kitalálni honnan eredének.

Az egyesült országokban, mint másuttis, van és volt mindég két politicalai párt mellyeket elveik megállítása által papiroson bajos megkülönböztetni, de hogy akar minő adott esetben, melylyik utat fogják követni, biztosan előre megmondható. Különös, melly közel megegyeznek ők politicalai vallástétök igenleges állitmányaiban, holott közös elveiknek csak nem minden lehető alkalmazásában különböznek. Megegyezéseik 's különbözőzéseik szoros és folytonos vizsgálata szükséges, hogy a' britt utazó kölcsönös viszonyokat megfoghassa. Angliában a' pártok különbségei — azok közt kik a' népet igazgatóik hasznára akarnák kormányoztatni; azok közt kik a' sokaságot a' maga javára, kevesek akarata által akarnák kormányoztatni 's azok közt, kik azt akarnák, hogy a' nép maga kormányozza magát; — olly szélesek, hogy egy ideig nehéz megfogni miként lehetnek olly nagy felekezeti különbségek azon tartományban, hol az igazgatás elsőelve az, hogy a' nép maga igazgassa magát, A' dolog azonban lassanként megvilágosul 's félszázados „crisisek“ közepette az a' rend és következés tűnik ki, melly az emberi ügyek egész folyamát áthatja.

Mind addig, mig az emberek olly különbö-

zöleg organizáltak lesznek, a' millyenek most minden igazgatás alatt két párt leend. Ha szinte külsorsuk tökélyesen egyenlítettnek is, már az individualis alkatnál fogva egy aristocratiai's egy democratiai felekezet lenne minden országban. A' természet szerént félékenyek aristocratiai, a' természetöknél fogva reményteliek democratiai pártot alkotnának, ha minden más távoztató okok el is mulnának. Midőn ezen alkatbeli különbségekhez a' félelmet és reményt nevelő minden külső környületek is járulnak, nem lehet többé bámulni a' felek kölcsönös egyet nem értésén. Azok a' kik vagyokra kaptak, kiknek reménye teljesedett's a' kik a' változással veszteségtől félnek, természet szerént az aristocratiai szakaszba tartoznak; ide a' tanult emberek is, kik a' tudást és bölcseséget egybevéve, félnek ne hogy a' tudatlan velök azon polczra hágjon. Ide a' talentumos emberek, a' kik ügyességök jutalmául hatalomra kapva, iszonyodnak, hogy azt mások kezébe kell át adni. Ide sok mások kik azt a' csak nem általános félelmet érzik hogy nevelési előitéleteiktől, azon tanitmányoktól (doctrine) mellyel tisztelt oktatók az ifuság büszkeségét táplálták, és mind azzal a' mielőttök tiszta, magas és kedves, egybeszótt elfogultságoktól meg kell válniok. Ezekből akarhol nagy terjedelmű aristocratiai felekezetnek kell alakulni.

A' reménylőkből, — az emelkedőkből, nem a' felemeltekéből, — a' vágyódókból, nem a' kielégítettekéből, — mindenhol még nagyobb seregnek kell alakulni. Magába foglalandja ez mind azokat, kik legtöbbet nyerhetnek és legkevesebbet veszhetnek; és legnagyobb részét azoknak, kik a' nevelés jelen állapotában ismereteiket inkább vagy éppen úgy merítették a' tettleges é-

letből mint könyvekből. Béfoglalandja a' társaság kalandorait és a' philantropistákat. Béfoglalandja azon felül, — kis nyereség számban, de megbecsülhetlen erőben, — a' lángeszüeket. A' lángésznek sajátja a' remény és vágy. A' lángésznek sajátja a' conventionalismus mesterséges rendezésein áttörés és az emberiségnek igazi szempontbóli nézete inkább bel mint külbecsből mérlegelt lépcsőzeteiben. A' lángész tehát lényegesen democratái 's mindég a' volt, akarmi címet viseltek is a' vele megajándékozottak 's akar mi tárgyra fordították erejüket. Ha lángeszü emberek voltak annyiban a' mennyiben aristocraták, lángeszök daczára 's nem azzal egyezőleg valának azok. Példa erre olly kevés, és eltérések a' democratái elvtől olly csekély, hogy a' lángeszüeket a' democratái szakaszba foglaltaknak nézhetjük.

A' lángész ritka levén 's jogai csak későre ismertetvén el azoktól, kik nagyságra más úton jutottak, úgy látszik hogy az aristocratiai párttól — azon párttól, melly általjában szóllva az ország vagyonát, tanultságát és talentumait magában foglalja, — birt befolyás súlyának /el kell nyomnia minden ellenkezést. Ha úgy jó ki, hogy az nem történt meg, ha úgy jó ki, hogy mindent a' mit az egyesült országokban, mióta alkotmánya folyamatba jött, véghez vittek, a' democratái párt vitt véghez, nem csuda, ha sok szivben rémülés uralkodik 's hogy én annyiszájból hallám az, egyengető szellem dulásait 's a' politicalai intézetek közelgető össze romlását.

Ezen szakaszok még más módon is megkülönböztethetők. A' Jeffersontól az 1799-i federalis és republicai pártokról adott leírás alkalmazható a' mai federalis (whig) és democratái pártokra 's minden idő 's tartománybeli aristocrata

's democrata pártokra. „Az egyik“ így szól Jefferson, „leginkább fél a' nép tudatlanságától; a' másik a' tőlök független igazgatók önségétől.“

Sok igaz van mind a' két félelemben. A' felekezeti helytelenség a' csak egyik félelemnek ki-rekesztőleg bókolásban áll. Nem szűkölködik bizonyítás nélkül hogy az igazgatók önségre és szűk nézetűségre hajlandók; és minden, a' ki tanuja az ő tartományokban a' szegények szenvedéseinek, azon szigorúság és megvetés általi nevelésnek mellyből meritik a' felsőbb rangokróli minden ismereteiket, kénytelen meggyőződni, hogy az ő tudatlanságoktól — nem annyira könyv mint szabadság és törvénybeli tudatlanságoktól — félni lehet. A' régi tartományokban fenforog az a' kérdés: valljon a' sokaságot, tudatlansága tekintetéből, mindég political szolgálásban kell-e tartani, mint némelleyk állitják; vagy, mint mások vélik, sorsuk javítása 's iskolai nevelés által lépcsőnként készíteni kell political szabadságra; vagy hogy mint ismét mások erősítik, a' political jogok és kötelességek gyakorlásában áll az egyedül lehetséges political nevelés. Az új világban e' féle kérdés túl van a' vitatáson. Nincs ott semmi nagy, elaljasodott, méltatlanított, veszedelmes (fejér) szakasz, melly a' legcsekélyebb alkalmat is adhatná agrarianismus iránti ijedelemre. Ama' tartomány rengeteg egész kiterjedtségében, egyszegény férfit sem láttam, ha némelley kevés részegest kiveszek. Láttam néhány nagyon szegény asszonyt, de isten és ember tudja, hogy az aszonyokra nézve még nem jött el az idő még csak emlegetni is méltatlanságaikat. Koldust nem láttam, csak kettőt, kik foglalatosságból 's nyereség kedvéért üzük mesterségöket Washington utszáin. Nem láttam terített asztalt még a' legaljasb rendü házaknál is, mellyre főtt étel

és kenyér ne lett volna téve. Minden kereskedő inas napernyőt visel 's a' disznó hajtónak ókular az orrán. Ha kiveszem az idegen szegényeket a' tenger parton 's az érzéki vétkekbe elmerülteket, mellyek közül politicalag egyik sem veszélyes, senki sincs a' kinek az az érdeke ne legyen a' birtoki jogban mint a' salemi leggazdagabb kereskedőnek vagy a' louisianai ültetvényésznek. Valljon a' kevésbé gazdag szakasz nem első lesz-e a' ki az észből 's tapasztalásból kifejti a' birtoklás igazi philosophiáját, más kérdésre. Itt most csak elég az hozzá, hogy a' társaság jelen állásában nekik a' birtok biztosságában gazdagabb szomszédaikkal egyenlő érdekek van. A' törvény és rend éppen olly fontosok annak a' ki földet tart birtokban 's azzal tartja háznépét, vagy a' ki fizetését gyűjtögeti hogy egy darab földet szerezhessen mellyen meghaljon mint az elnöki cabinet akarmellyik tagjának.

A' néptömeg tudatlanságától sem sokkal többet félhetni az egyesült országokban mint szegénységétől. Igen is igaz ugyan, hogy van ott elég tudatlanság; annyira hogy egy mindég fenlebegő veszélynek nézhetni. Ámbár a' nemzet, egészben véve, okultabb mint akarmelly más nemzet a' világon, még sem lehet tagadni, hogy ismereteik kevésbéek, mint a' mennyit bátorságuk 's erényök megkívánna. De kinek tudatlansága az? És miben i tudatlanság? Ha az iskolai oktatóknak könyvi tudománya van, a' mi a' boronaház birtokosának nincsen; bír nagyon gyakran a' boronaház birtokosa, a' mit bizonyíthatok, természeti törvény politicalai jogok 's gazdasági adatok olly tudományával, mi az iskolai oktatónak nincsen. Gyakran vágytam egyet egyet mindenik szakaszból szembe állítani, látandó, ha van-e valami köz alap, mellyen találkozhatná-

nak. Ha nincs, mindenik egyenlő joggal vádolhatná a' másikat tudatlansággal. Ha valami köz alapot lehetne felfedezni, ez azon igazgatáshoz való egyenlő viszonyuk lenne, melly alatt élnek; 's ezen esetben természetes következés az, hogy mindenik legjobban érti saját érdekeit, 's egyik sem tulajdoníthat magának elsőséget a' másik felett. A' mezei ember tudatlansága kitéheti őt azon veszélyre, hogy egy szónokló hivatal kereső hizelgései, vagy egy tekervényes hirlap sophismái elámitják. De másfelől az oktatónak ismeretbeli hiánya a' sokaság tetteges ügyeiről 's nevelési hajlamai éppen olly könnyen szózatolathatják őt a' köz érdekekkel ellenkezőleg. Senki, a' ki a' társaságot Ámérikában vizsgálta, kérdésbe nem hozza a' tudatlanság gonoszságának ott létezését; de azt sem, hogy amaz övék féle valódi tudomány nagyon szépmértékben van kiosztva köztük.

Utazám szekeren némi barátaimmal Ohioország beljében. Szekeresünknek nagy és különbféle tudománnyal kelle birni, ha minden idegent úgy kikérdez, mint minket, 's olly bőséges feleletet kap. Megbeszélé nekünk hol lakik, miként él, kilencz gyermekét, tanult leányait, és hogy minő bajjal tud könyveket kapni számukra; reményét 14 éves leányáról, a' ki verseket ír, mellyeket ő dugva tart, ne hogy ellopják tőle. Beszélé, hogy ő ritkán veszen regényt kezébe, mivel a' következés mindég az, hogy a' dolog megáll, míg a' regény el van olvasva, 's „úgy nem megy jól.“ Elmondá nekünk a' Pope odáját: „Happy the man, whose wish and care“ 's a' t. hozzá téve, hogy az az ő gondolkodásával teljesen egyezik. Megkérde a' két ott lévő asszonytól, ha irtak-e könyvet. Mind kettő igennel felelvén, elvitte magával czímeiket, a' könyveket leányai számára megveendő. Ez az ember

tökélyesen érti az egyesület becsét, a' mint módunk vala észrevenni; 's bajos képzelni, miért ne volna éppen olly alkalmas, mint akarki más érdeke képviselőit választani. Azonban itt egy példánya az egyik asszonyynyal beszéllgetésének.

„A' természet tudományról szól-e az a' könyv, mellyet ön irt?”

„Nem, én nem értek a' természet tudományhoz.”

„Hm! Azért högy egy asszony szépen dolgozott benne: — Találja! — Mis Porter, tudja.”

„Micsoda Miss Porter?”

„Az a' ki, Thaddeus of Warsawt 'irta tudja. Nagyon szépen dolgozott benne.”

Ellenetül vegyük fel a' panaszait egy jeles polczon álló úri embernek a' magas aristocratai osztályból; — a' panaszok a' szózatolási jog kiterjedését tárgyazzák.

„Minő képtelenség hogy *** biró a' political alkotmányban ne álljon magasb lépcsőn, mint az az ember a' ki a' lovát takarítja!”

„Miért álljon? Azt vélem mind kettő megkapta a' mi neki kellett, — teljes és egész képviseletet: és így mind ketten éppen azon viszonyban vannak az igazgatáshoz.”

„Nem, mert a' biró, hivatala miatt ritkán szózatol; holott a' lovása talán 19 embert vihet magával, hogy úgy szózatoljanak a' mint ő szereti. Ez szörnyűség!”

„Szörnyűségnek látszik, hogy a' birónak hivataláért elkelljen múlatni political kötelességét; valamint az is, hogy tizenkilencz embert egy vezéreljen. De a' szózatolási jog megszorítása nem javitna a' dolgon. Nem jobb volna minden felt kötelességére tanítani?”

Válaszson a' kinek tetszik a' szekeres és a' tudós közt. Mindenik saját nézete szerént fog szó-

zatolni; és a' kimenet, — a' vég többség — megfogja mutatni, ki volt addig elé a' legokosabb.

A' két fél közti ellenkezés határozatlanság egy ideig bajba hozza az Ámerikában utazót; és ez nem tudja bàmúljon-e vagy mosolygjon azon környületek úgy látszó csekélységén, mellyek a' feleket a' legnagyobb tűzbe hozzák. Darab idő múlva kijő valami test a' rejtekből 's utazónk réa akad az eltávozó véleményeknek egy anyagi okára. Az első constitutio alkotása napja óta, mindég voltak lárma ütők, kik „crisist“ emlegetének: és mióta a' második elkezdé munkálkodásait a' rettegés nagyon természetesen az elsőnek eltenkülését vevé tárgyul. A' legelső közigazgatás gyengeség közepette állott fel. Az egész nemzet rendben tartá magát, mig egy újat formáltak 's indítottak munkába. Mibelyt a' veszély el vala mulva 's a' nemzet az utósó lehető próba által meggyőződöttnek mutatá magát a' nyilvános rend elsőségéről 's hasznairól, a' félénk fél tartani kezdé, hogy a' közigazgatás nem talál elég erős lenni; 's ez az irányzat természet szerint, óvásra készteté a' reményteli pártat, ne hogy az felette erős legyen. A' rémülés és ellenkezés tetőpontokon valának 1799-ben. A' pártok rettenetesen egybe ütközének 's a' dolog vége a' reményteliek politicájának lábra állása lón, mi kevés megszakadásokkal az óta máig tartott. A' végrehajtó hatalom pártolása megszorított, adók megszüntettek, a' nép újra biztosított, és még eddig minden épségben és bátorságban van. Még a' régi federalis párt vezérei Essex juntó-jokba 's más-hová vonulva a' monarchiaért sohajtoztak és Ánglia felé veték áhitozó szemeiket, a' nagyobb szám levetkezé rettegéseit 's a' republicai párthoz állá. Kevés maradt ma, a' ki a' régi federalisták politicáját vallaná, Csak kettőt találék, a' ki mo-

narchiára vágyását nyilván vallá 's nem sokkal többet, a' ki ezt jóslá. De azért van federalis párt 's lesz is mindég. Kikerülhetlen, hogy ne legyenek mindég némellyek a' kik a' külön igazgatások igen nagy erejétől ne tartsanak és sokak a' kik ugyan attól ne féljenek a' köz igazgatásra nézve. A' részrehajlatlan vizsgáló nem hogy ebben valami rosszat látua, sőt a' legjobb biztosítást ismeri meg benne, minél fogva illy környületek közt a' köz és külön igazgatások az ő illő kölcsönös viszonyukat fentartthatják. Soha egy igazgatás sem dolgozott egyszermind jól és vitatlanul. Egy tiszta kényigazgatás (látszatosan) vitatlanul dolgozik; de alattvalói tömege, nem igen fogja megengedni, hogy jól dolgozik midőn fejeiket vállalkról vagy keresményeiket kezeikből kicsikorja. Az egyesült országok igazgatásának minden lépte vitattatik; de a' nép tömege azt állítja hogy jól dolgozik, midőn minden ember magában feltalálja életének 's vagyonának biztosítását.

Az ő federalis párt rendkívüli rémülését ki lehet magyarázni 's csaknem igazolni, ha megfontoljuk, nem csak hogy Anglia kereskedése a' tartomány minden részét béhatotta vala 's ennél fogva nagy pénzbeli érdekeket vélének kockára kitéve lenni; hanem hogy az a' republicanismus, melly most Ámérikában létezik, hallatlan dolog — csak félig fejlett eszme volt azokra nézve is, kiknek alatta kelle élni. A' bölcsesség teljesen alakítva 's egész tökélyében egy isten fejből szokhetik, de emberek agyából nem. A' revolutiokori ámérikaik szélly el néztek a' világ köztársaságaira, hozzá mérték az emberi természet elveihez és semmi köztársaságit bennök a' nevékön kívül nem találtak; 's democrataibb valamit alkottak mint azoknak akármellyike, de nem elég democratait a' keletkező környületekhez képest.

Látánk hogy Hollandban a' népnek semmi köze a' legfőbb hatalom állításával, hogy Lengyelországban, (mellyet korokban szintúgy köztársaságnak neveztek) a' nép egyszersmind a' monarchiának 's aristocratiának legterhesb formái által elvala nyomatva; és hogy Velenczében egy örökös nemességből álló kicsiny testület fanyar hatalmat gyakorol. Valami minden eddig hallott köztársaságot democratiában sokkal túlhaladó tervet forgatának eszökben; 's nem lehet bámolni, ha, midőn munkájok készen állott, megíjedének, hogy igen messze mentek. Sokat tettek ők köztársaságuk 1789-i második születésére 's az 1801-i harmadikra, midőn a' republicanusok a' kormányra ültek; és ezen datum óta lehet mondani, hogy folyamatba indult az egyesült országok igazgatása.

Azon időknek egy nevezetes jele maradt emlékezetben, melly mutatja, minő különböző volt akkor az érzés és vélemény akkori állapota attól, a' mi most a' társaságnak egy nagy és tekintetes része közt divatozhatnék. A' Cincinnati társaság, a' revolutios hadsereg tiszteinek 's más tekintetes személyek egyesülete munkálódásait a' republicanismus első elveivel átaljában meg nem állható módon rendezé; midőn tagjai titkosan leveleztek, rendjelt viseltek, melly firól fira szállandó vala, elkülönző vonalt húztak a' katona viselte 's más polgárok közt és az illető országok első családainak fejeit titkos szövetségbe egyesíték. Illy társulatot azoknak mintájára alkotva, mellyek az ő világ monarchiáiba inkább vagy kevésbé szükségesek vagy illők lehetének, az ő feudális alakjában nem leheté létezni hagyni fiatal köztársaságban; és e' szerint, az öröklési elv 's tiszteletbeli tagok felvehetése, el is maradtak; és a' társaságnak ma híre sincs. — Haszna volt annyiban, hogy megmutatta, mennyire telve

vala a' korábbi republicanusok elméje monarchiai elfogultságokkal 's melly méltó engedékenységgel lehetünk azon emberek félelmei iránt, a' kik a' democratiában minden elődeiknél tovább menve, kénytelenek valának másokat magukon túlhaladni látni. Adams, Hamilton, Washington, minő nevek! Már pedig Adams ama' napokban azt hivé hogy az angol constitutio tökélyes volna, ha némelly hiányait 's visszaéléseit megorvosolnák. Hamilton azt tartá hogy haszonvehetlen lenne, ha változás esnék rajta; és hogy az akkori állapotában a' legjobb igazgatós vala, mit valaha ember kigondolt. Washington, elveiben teljesen republicanus volt, de nem birt amaz erős hittel, amaz egész bizodalommal a' népben, melly ezen elvek kísérő kiváltsága. Ezen emberek az esetek hatós ereje által a' sokaságból kiemelve, küldetésöknek a' nemzet megváltásában érdemesen megfeleltek; de ha szinte nem is tudunk senkit kiszemelni, a' ki a' mostani ahhoz képest csendes időkben, velök mérközhetnék, azért nem kell következtetni, hogy a' társaság egészben nem haladt elé; 's hogy egy nekik veszélyesnek tetsző politica, jelenleg ne lehessen helyes és biztos.

Á' HITPÉNZRŐL (dos) ÉS LEÁNYNEGYEDRŐL (quarta) A' HARMOSKÖNYV I. R. 97ik CZÍME ÉRTELMÉBEN.

Ezen 97dik cím nem csak törvényt tanuló ifjainknak, de megvénült törvénytudósainknak is homályfedte dombnak tűnik elé, mintha rajta olly mi lenne, mit soha sem lehetne és így nem is kellene látni. Hazai törvényeink körülgyébiránt dicsérettel forgott Szegedink, a' cím alá tett jegy-

zésével ijeszt kit kit a' czím értelme kivehetése felől: nem csuda tehát, hogy sok, a' felületes-
 sel meg elégedni szerető e' czímet egészen fel-
 hagyja, 's úgy megyen el mellette, mint hozzá
 járulhatatlan 's meg vívhatatlan mesés hely mel-
 lett. Holott azt bajosan tehetjük fel, hogy akár
 Verbőczi, ki a' magyar szokásos törvényt fárad-
 sággal szedte egybe, nem tudta volna, mit ír o-
 da; akár az országgyűléstől ki rendelt tíz hazai
 tudósok, kik a' Verbőczi munkáját meghányták
 vetették, nem értették légyen azt; vagy ha ho-
 mályosnak tetszett a' hely előttök, a' homályos
 gondolatot tiszta kifejezésekben elé adhatóvá, ki-
 vált oly századokra kiható észmívben, 's éppen
 törvényhozásban, nem kívánták volna változtatni.

Csudálatoson jön, hogy ezen helyet törvény-
 tudósink vagy elhallgatják munkáikban, mint K i t-
 h o n i c h; vagy kik magyarázatjához fogtak, mint
 H u s z t i, később K ö v y, és mások, egészen
 félre magyarázzák, 's még nagyobb homályba bo-
 nyolítják. Most midőn az értelem tisztán szereti a-
 kármit is felfogni, 's addig nem nyugszik, míg
 célta érni nem láttatik: úgy látszik, kényszerít-
 ve érezzük magunkat illy homályosoknak vélt tör-
 vény czikkek világosíthatására békfolyni töreked-
 nünk; annyival is inkább, hogy polgári elidő-
 södött törvényeink kijobbító jóltévő kezeket vár-
 ván, tudnunk kell: mi, miként állott régen? mi-
 ként áll ma? hol van a' homály? és miért? —
 Ezen kérdésekre teendő megfejtés nélkül törvény-
 könyveinkben meglévő régi törvény kijovittásá-
 hoz — történjék már a' javítás most, vagy akár
 mikor — nem foghat törvényhozó test tagja.

A' felhozott 97ik czímbe lett törvényes
 rendelkezés megértésére tudni kell, hogy Ver-
 bőczi idejében a' hitpénz miként állott?

Verbőczi, ki a' törvényes régi magyar szo-

pénzét Dobó Gáspártól egyszerre, mert egy jószágban volt mind két terű. Már a' Dobó Menyhárt anyja hitpénze aránt sem Dobó Klára, sem Homonnai Zsuzanna kérdést sem támaszthattak, ha szinte a' Dobó Menyhárt atyja jovaiban benn volt is még a' néhai öreg Dobóné hitpénze; mert azt az öreg Dobóné volt vér atyjafiai utódi kereshették.

A' fennebbi rendelkezés eredett, a' magyar szokásban, a' nemzet akkori körülményeiből.

A' magyar nemes örökös, született katona volt. Őtet a' harcz mezőre hívta ifjusága; ott tartóztatta férfi kora; ott adózott a' természetnek is. Tehát a' magyarnak katona szellemből foly törvényes szokása is. Jószága szolgáltatta nékie az eszközöket, a' katonai élet szükségei elhárítására. E' szerént a' jószágot a' magyar, mennyire lehetett, egyszerre szerette mentesíteni a' terük alól. Innen tehát ha a' leány negyedi követelés, ugyan azon jószágban unokáig ottérte a' hitpénzt: — egyszerre a' jószágnak terű alól felszabadíthatatásáért megengedte a' szokás a' fennebb leírt hitpénzt, és leány negyedet kifoghatni.

Értekező így érti a' 97ik czímet. Az olvasó közönség eleibe terjeszti: gondolkozzék kiki rajta, 's adja vélekedését róla. Így tisztítjuk, mennyiben lehet, rendre, homályosoknak vélt törvénybeli rendelkezéseinket.

Esdeklek pedig a' nagy tiszteletű olvasó közönség előtt, hogy vélekedésem olvasása alkalmakor tegye magát vissza éppen Verbőczyi idejére, 's mintha akkor élne, úgy rostálgassa a' 97ik czímet. Különben örökre érthetetlen marad az, ha a' mostani polgári életbeli gondolkozást teszszük fejtegethetésünk alapjává. Már ma a' régi magyar szokás megváltozott; és tudnivaló, hogy a' hitpénz minden versengés nélkül, a' hitpénzes utódira megyen által.

H o n f i.